

"Molla Nəsrəddin"i təbiət özü yaratdı, zəmanə özü yaratdı". Dahi müfəkkir C.Məmmədquluzadə - Molla Nəsrəddin tərəfindən 1906-cı il aprel ayının 7-də nəşr edilən "Molla Nəsrəddin" jurnalının üz qabığında bu kəlam öz əksini tapmışdır. Böyük və öndəsvətəparvər şəxsiyyət həmçinin jurnalın ilk nömrəsində xalqına, bütün müsəlman qardaşlarına üz tutaraq, onlara mübarizəni: "Sizi deyib gölmüşəm, ey mənəm müsəlman qardaşlarım" demişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev "Molla Nəsrəddin" jurnalının 100 illik yubileyinin ölkəmizdə layiqincə qeyd edilməsi haqqında imzaladığı sərəncamda yazılmışdır: "Görkəmli yazıçı C.Məmmədquluzadənin təşəbbüsü, redaktorluğu və nəşirdiyi ilk fəaliyyətə başlayan "Molla Nəsrəddin" xüsusi ədəbi məktəb yaratmış, milli mətbuatımızın inkişafının zəif səhifələrini yazmışdır". Sərəncamda AMEA, Azərbaycan Təhsil Nazirliyi, Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinə tapşırılmışdır ki, yubileyə əlaqədar, eləcə də XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına töhfələr vermiş, digər maarifçi mətbuat orqanlarına həsr edilmiş tədbirlər hazırlayıb həyata keçirsinlər.

"Molla Nəsrəddin" jurnalı ilk illüstrasiyalı - bədii, ictimai-siyasi jurnal kimi fəaliyyətə başlamış, qısa fasilələrlə 25 il fəaliyyət göstərmişdir. Jurnalın 1906-1918-ci illərdə Tiflisdə 370, 1921-ci ildə Təbrizdə 8, 1922-1931-ci illərdə Bakıda 400 nömrəsi nəşr edilmişdir. Cəmi 778 nömrə.

C.Məmmədquluzadə jurnalın nəşrinə, çap olunmasına çox böyük əmək sərf etmiş, əs-fəkarlıq və vətənpərvərlik göstərmiş, ədəbi-bədii, ictimai fikir tariximizdə özünü əbədiləşdirmiş, bütün Şərqlə əlində böyük şöhrətə layiq olmuş, özünə ədəbi heykəl ucaltmışdır.

1903-cü ildə Tiflisdə "Qeyrət" mətbəəsində C.Məmmədquluzadə "Şərqi-Rus" qəzetinin müəhriəri Məhəmmədəğa Şahixanlı ilə tanış olaraq M.Şahixanlı Mirzə Cəlilə qəzetdə işləməyə dəvət edir.

C.Məmmədquluzadə 1926-cı ildə qələmə aldığı "Tərəməyi-hal"nda yazır: "Bazardan Məmmədəğa məni zorla apardı düşdüyüm "Yaqəgə" mehmanxanasına və zorla mənim yatacağına və şeylərimi qoydu faytona, mənə aparır evinə ki, gərək qalın, onun qəzeti üçün həkayə yazan olam. Mən də qaldım". (Bax. Əziz Şərif, "Molla Nəsrəddin" necə yarandı". Bakı, 1986.səh.354).

Burada - Tiflisdə "Qeyrət" mətbəəsində 1906-cı ilin aprel ayının 7-də C.Məmmədquluzadənin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə "Molla Nəsrəddin" jurnalı çap olunmağa başlayır. C.Məmmədquluzadə də "Molla Nəsrəddin" adıyla tanınmış olur. Jurnal öz ətrafına M.Ə.Sabir, Ə.Qəmkişar, Ə.Haqverdiyev, O.F.Nəmanzadə, M.S.Ordubadi, Ə.Nəzmi,

S.Mümtaz, M.Möcüz, Ü.Hacıbəyov, Q.Şərifzadə, O.Şmerling, İ.Rotter, Ə.Əzimzadə və digər ziyalıları, vətənpərvərləri cəlb edərək az bir vaxtda özünün pərəstişkarlarını, tərəfdarlarını, oxucularını tapır. C.Məmmədquluzadənin təvazökarlıqla dediyi kimi: "Molla Nəsrəddin" - tək bir nəfər müəllifin deyil, "Molla Nəsrəddin" bir neçə mənim öz yoldaşlarımın

biət özü yaratdı, zəmanə özü yaratdı" elmi-ədəbi konfrans keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. İlk belə tədbir edibin adını daşıyan 2 sayılı orta məktəbdə keçirilmişdir.

Muzeyimizin əməkdaşlarının təklifi ilə 2006-cı il "Molla Nəsrəddin" ili elan edildiyindən belə tədbirlər il ərzində keçiriləcək, mətbuat, televiziya və radioda məqalələrə, yazılara çıxışlar ediləcəkdir.

C.Məmmədquluzadənin ədəbi-bədii, ictimai, mədəni-maarifçilik irsini-fəaliyyətini öyrənmək və təməşşatları, dinləyicilər arasında yaymaq, təbliğ etmək məqsədilə muzeydə "Mirzə Cəlil - "Molla Nəsrəddin" lektoriyası fəaliyyət göstərir. Həmçinin "Mirzə Cəlil gülüşü" rüblük divar qəzeti-bülleteni çıxarılır.

Məqsəd C.Məmmədquluzadənin ailə dünyası - ailə sərəsəri, təhsil illəri, ədəbi-ictimai fəaliyyəti, "Molla Nəsrəddin" jurnalı və Molla Nəsrəddinçilər haqqında təməşşatları, lektoriya iştirakçılarına hərtərəfli məlumat verməkdir. Lektoriyanın ilk məşğələsi 31 oktyabr 1986-cı ildə keçirilmişdir.

İlk məşğələdə akademik İsa Həbibbəyli, xalq yazıçısı Hüseyn İbrahimov, filologiya elmləri doktoru Yavuz Axundlu, filologiya elmləri namizədləri Latif Hüseynzadə, Fərman Xəlilov,

Cabbar Cəlilov, Məcid Babayev, əməkdar mədəniyyət işçisi Cəlil Vəzirov, fəlsəfə elmləri namizədi Rüstəm Əminov iştirak etmiş və çıxışlarında lektoriyanın fəaliyyətə başlamasını yüksək qiymətləndirmişdir. Lektoriyanın məşğələlərində ədəbiyyatşünas alimlər C.Məmmədquluzadə adına Naxçıvan Dövlət Teatrı, Naxçıvan Dövlət Filarmoniyanın yaradıcı heyəti - nümayəndələri, Naxçıvan Rossəmlər və Bostəkərlər Birliyinin üzvləri, Naxçıvan MR Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin nümayəndələri, yazıçılar, şairlər, ziyalılar müxtəlif mövzularda çıxışlar etmişlər. Lektoriyanın məşğələləri muzeydə və muzeydənkənar müəssisələrdə keçirilir.

Akademik Abbas Zamanov lektoriyanın fəaliyyətə başlaması ilə əlaqədar məktubunda: "Mirzə Cəlil lektoriyası"nın işə düşməsi, yenilə fəaliyyətə başlaması məni çox sevindirir. Əgər ömrür vəfa etsə "Cəlil Məmmədquluzadə xariç" mövzusunda lektoriyada çıxış edəcəyəm.

Sübhü, Mirzə Cəlilin doğulduğu ev qalır mı? Əgər qalır, evin olduğunu yer məlumdur mu? Bununla maraqlan, notisişini mənə bildir. İsa Həbib müəllim yəqin ki, bunu bilir. Bununla birlikdə maraqlanım.

Hörmətli Sizin Abbas Zamanov. 7.III.1987. Bakı". C.Məmmədquluzadənin tədqiqatçısı Qulam Məmmədlinin məktubunda: Dostum Sübhü! Sizin məsləhətim budur ki, mənim "Molla

Xalqımızın milli şüurunun formalaşmasında "Molla Nəsrəddin" jurnalının və Mirzə Cəlil fəaliyyətinin rolu əvəzsizdir.

Heydər Əliyev

Nəsrəddin" adlı kitabımı diqqətlə oxuyun. Orada Mirzə Cəlilə, "Molla Nəsrəddin" jurnalına, Azərbaycanda və Orta Şərqi siyasi-ictimai həyata aid yüzlərlə sənəd var, bunlardan istifadə ilə muzeyi zənginləşdirmək olar. Bu barədə mənim konkret təklifim budur.

Mirzə Cəlilin sərəsərləri haqqında sxematik xəritə çəkdirib, onun haralarda olduğunu göstərmək faydalı və maraqlı olar. Mirzə Cəlil - Naxçıvan - İrəvan, Naxçıvan-Moskva, Naxçıvan-Tiflis, Tiflis-Qarabağ, Qarabağ-Bakı, Aşqabad-Daşkənd, Ordubad-Haştərxan, Bərmovsk-Vladikafqaz, Bakı-Qarabağ, Qarabağ-Təbriz, Təbriz-Naxçıvan, Tiflis-Bakı və ilaxır. "Molla Nəsrəddin" müəmməl şəkildə çapa gedib, çıxan kimi sizə göndərəcəyəm. Hələlik bu qədər.

Sizin Qulam. 26.II.1983. Bakı". Muzeydə "Cəlil Məmmədquluzadə fondu" yaradılmış, Cəlil Məmmədquluzadənin həyat və fəaliyyətini əks etdirən eksponatların elmi kataloq tərtib edilmişdir. C.Məmmədquluzadənin adı bağlı muzeylərin fəaliyyətindən bəhs edən "Naxçıvanda C.Məmmədquluzadə muzeyləri" kitabçası nəşr edilmişdir. (Müəlliflər S.Kəngərli, X.İsmayılova). Muzey əməkdaşları C.Məmmədquluzadə tədqiqatçıları, ədəbiyyatşünas alimlərlə, rossəmlər, yazıçı və şairlərlə, arxivçilərlə, kitab mağazaları ilə, muzeyliyə əlaqə yaradaraq əldə edilmiş materiallar-eksponatlar hesabına muzey fondunu və ekspozisiyasını daha da zənginləşdirirlər.

Fond və ekspozisiya xronoloji ardıcılıqla ədəbi bədii-bədii irsini əhatə edir. Burada yazılacaq atamın, ailə üzvlərinin, qələm dostlarının, seminarıya yoldaşlarının, Molla Nəsrəddinçilərinin, C.Məmmədquluzadənin sevdiyi klassiklər, tədqiqatçıların, Naxçıvan müəssisələrinin foto və sənədini tapır. Eləcə də "Molla Nəsrəddin" jurnalı ilə bağlı sənədlər, respublikamızın təatrlarında səhnəyə qoyulmuş tamaşaların afişaları, proqramları, dövənamələri, tamaşaların məktəlləri, eskizləri, maqnitofon-lyub yazıları, qramplastinkalar, xəritə əşyaları, lentli materiallar, təsviri-sənət əsərləri və başqa materiallara əldə məlumatlar vardır.

Tiflisdə "Molla Nəsrəddin" jurnalının nəşr olunduğu "Qeyrət" mətbəəsi, ədəbi pədaqoji fəaliyyət və digər eksponatlar haqqında məlumat almaq olar. Tiflis Dövlət Arxivindən əldə edilmiş "Molla Nəsrəddin" jurnalının nəşri ilə əlaqədar C.Məmmədquluzadənin fəaliyyətinə aid sənədlərin surətləri: - Məsləhət: 2.II.1906-cı il. "Molla Nəsrəddin" jurnalının nəşr

olunması üçün C.Məmmədquluzadənin Tiflis qubernatoruna yazdığı məktubun surəti, 4.IV.1906-cı il "Molla Nəsrəddin" jurnalının nəşrə başlaması üçün Tiflis general-qubernatorunun icazənaməsinin surəti, 22.XI.1907-cü il "Molla Nəsrəddin" jurnalının nəşrini dayandırmək faydalı və maraqlı olar. Mirzə Cəlil - Naxçıvan - İrəvan, Naxçıvan-Moskva, Naxçıvan-Tiflis, Tiflis-Qarabağ, Qarabağ-Bakı, Aşqabad-Daşkənd, Ordubad-Haştərxan, Bərmovsk-Vladikafqaz, Bakı-Qarabağ, Qarabağ-Təbriz, Təbriz-Naxçıvan, Tiflis-Bakı və ilaxır. "Molla Nəsrəddin" müəmməl şəkildə çapa gedib, çıxan kimi sizə göndərəcəyəm. Hələlik bu qədər.

Sizin Qulam. 26.II.1983. Bakı". Muzeydə "Cəlil Məmmədquluzadə fondu" yaradılmış, Cəlil Məmmədquluzadənin həyat və fəaliyyətini əks etdirən eksponatların elmi kataloq tərtib edilmişdir. C.Məmmədquluzadənin adı bağlı muzeylərin fəaliyyətindən bəhs edən "Naxçıvanda C.Məmmədquluzadə muzeyləri" kitabçası nəşr edilmişdir. (Müəlliflər S.Kəngərli, X.İsmayılova). Muzey əməkdaşları C.Məmmədquluzadə tədqiqatçıları, ədəbiyyatşünas alimlərlə, rossəmlər, yazıçı və şairlərlə, arxivçilərlə, kitab mağazaları ilə, muzeyliyə əlaqə yaradaraq əldə edilmiş materiallar-eksponatlar hesabına muzey fondunu və ekspozisiyasını daha da zənginləşdirirlər.

C.Məmmədquluzadənin ailə üzvləri - Həmidə xanım, oğlanları Məhdət, Ənvərli müxtəlif illərdə çəkdiyi foto-şəkillər, ədəbi qızı Münəvər xanımın evindən götürülmüş şəxsi əşyalar, Münəvər xanım, Məmməd Cofər, Mehdi Hüseyn, Rza Əfqanlı ilə birlikdə və başqa foto-şəkillər qorunub saxlanılaraq nümayiş etdirilir.

Heykəltəras, xalq rəssamı Südəbə Əliyev xanımın C.Məmmədquluzadənin mərmər heykəl-büstü, heykəltəras Fəd Nəcəfovun C.Məmmədquluzadə və M.Ə.Sabirin heykəlləri, heykəltəras Elean Şamilovun, Mirəşgər Mirqasımovun, Hüseynqulu Əliyevin yazdığı müxtəlif formada heykəlləri muzeydə öz əksini tapmışdır.

Xalq rəssamları O.Sadiqzadənin, N.İsmayılovanın, H.Əliyevin, N.Mahmudovun, əməkdar incəsənət xadimi M.Qasımovun, l.Əliyev C.Məmmədquluzadəyə, onun əsərlərinə həsr etdikləri təsviri-sənət nümunələri, rəngli qrafik illüstrasiyaları və digər janrlı əsərlər muzeydə nümayiş etdirilir. Bir sözlə, C.Məmmədquluzadə irsini toplanması, güyənilməsi və təbliğ edilməsi işi muzey əməkdaşlarının müqəddəs bir vəzifəsi, fəaliyyətlərinin əsasını

Ədəbiyyat

1. "Xalq qəzeti" №14; 24 yanvar 2006-cı il.
2. Əziz Şərif. "Molla Nəsrəddin" necə yarandı". Bakı, 1986.
3. Firdün Hüseynov. "Molla Nəsrəddin" və Mollanəsrəddinçilər". Bakı, 1986.
4. İsa Həbibbəyli. Cəlil Məmmədquluzadə. Bakı, 1987.
5. Sübhü Kəngərli, Xanım İsmayılova. "Naxçıvanda Cəlil Məmmədquluzadə muzeyləri". Naxçıvan, 2004.

"Molla Nəsrəddin"

Ədəbiyyat muzeyinin fondunda və ekspozisiyasında

qələmlərinin əsərinin məcmuəsində ki, mən də onların ancaq əgəşəqal yoldaşım". (Bax. İ.Həbibbəyli, Cəlil Məmmədquluzadə, səh.19. Bakı, "İşıq" - 1987)

Jurnalın nömrələrində, səhifələrində fəaliyyətən, məzəli teleqramlar, siyasi tapmacalar, lətifələr, təmsillər, atalar sözləri, ailə-məişət məsələləri, xəbərlər, şeirlər və s. dərc olunurdu. Qadın azadlığı, qadın hüquqluğu, əxlaq, namus, xeyriyyə məsələlərinə xüsusi məqalələr, səhifələr həsr edilirdi. Jurnal xalqın başa düşəcəyi dildə danışmağa, yazmağa səsləyirdi. Xüsusiylə ana dilinin, türk dilinin xalqımız üçün əhəmiyyətini yüksək qiymətləndirirdi. Bu gün C.Məmmədquluzadənin arzuatı, çağırışları, nəsihətləri, uzaqgörənliyi artıq həqiqətə çevrilmişdir.

İndi müstəqil Azərbaycan Respublikamızın bütün vətəndaşları öz milli, anadilli mətbuatlarını sahibidirlər. Dilimiz, dinimiz, mədəniyyətimiz, elimiz, mətbuatımız xalqımıza xidmət edir, hüquqlarımızı müdafiə edir.

"Molla Nəsrəddin" jurnalının 100 illiyi ilə əlaqədar C.Məmmədquluzadə adına Naxçıvan MR Ədəbiyyat muzeyində xüsusi tədbirlər planı hazırlanmış, keçiriləcək tədbirlər müəyyənləşdirilmişdir. Muzeydə "Molla Nəsrəddin" - 100" başlıqlı sərği-ekspozisiya yaradılmışdır. "Molla Nəsrəddin" jurnalı və Molla Nəsrəddinçilərə həsr edilmiş sərği-ekspozisiya elə təşkil edilmişdir ki, həm muzeydə, həm də muzeydənkənar keçiriləcək tədbirlərdə istifadə edilən. Tədbirlər planında "Molla Nəsrəddin"i tə-

təşkil edir.

C.Məmmədquluzadə və "Molla Nəsrəddin" jurnalı ilə bağlı muzeydə və muzeydənkənar keçirilən tədbirlərin nümunələri: - "Şərqi jurnalı ədəb və müfəkkiri", "Molla Nəsrəddin" bədii və Ə.Əzimzadə", "Molla Nəsrəddin" jurnalı və onun əməkdaşları", "Molla Nəsrəddin" jurnalı muzeyin fondunda", C.Məmmədquluzadə və M.Ə.Sabir ədəbi əlaqələri", C.Məmmədquluzadənin Naxçıvanlı müasirləri", "C.Məmmədquluzadənin dramaturgiyası", "C.Məmmədquluzadə irsini güyənilməsi və təbliğində yeni mərhələ", "Molla Nəsrəddin"çi karikaturacı rəssam Oskar İvanovun çəkdiyi foto-şəkillər, ədəbi qızı Münəvər xanımın evindən götürülmüş şəxsi əşyalar, Münəvər xanım, Məmməd Cofər, Mehdi Hüseyn, Rza Əfqanlı ilə birlikdə və başqa foto-şəkillər qorunub saxlanılaraq nümayiş etdirilir.

Heykəltəras, xalq rəssamı Südəbə Əliyev xanımın C.Məmmədquluzadənin mərmər heykəl-büstü, heykəltəras Fəd Nəcəfovun C.Məmmədquluzadə və M.Ə.Sabirin heykəlləri, heykəltəras Elean Şamilovun, Mirəşgər Mirqasımovun, Hüseynqulu Əliyevin yazdığı müxtəlif formada heykəlləri muzeydə öz əksini tapmışdır.

Xalq rəssamları O.Sadiqzadənin, N.İsmayılovanın, H.Əliyevin, N.Mahmudovun, əməkdar incəsənət xadimi M.Qasımovun, l.Əliyev C.Məmmədquluzadəyə, onun əsərlərinə həsr etdikləri təsviri-sənət nümunələri, rəngli qrafik illüstrasiyaları və digər janrlı əsərlər muzeydə nümayiş etdirilir. Bir sözlə, C.Məmmədquluzadə irsini toplanması, güyənilməsi və təbliğ edilməsi işi muzey əməkdaşlarının müqəddəs bir vəzifəsi, fəaliyyətlərinin əsasını

Sübhü KƏNGƏRLİ, C.Məmmədquluzadə adına Naxçıvan MR Ədəbiyyat muzeyinin direktoru, əməkdar mədəniyyət işçisi